ROGER ANDERSSON

Birgittahandskrifter och medeltida skriftmiljöer

De senaste decennierna har inneburit ett uppsving för forskning på det östnordiska handskriftsmaterialet. Flera nyutgåvor har publicerats, nya frågor har ställts utifrån ny- eller materialfilologiska utgångspunkter, forskningsprojekt har initierats och år 2013 bildades *Selskab for østnordisk filologi* för att samla kompetensen, arrangera konferenser och utge en egen skriftserie. I forskningen har frågan om skriftproducerande miljöer vid ett flertal tillfällen aktualiserats. På ett allmänt plan sammanhänger detta med det förnyade intresset för skriftbruk, skriftkultur och *literacy*. En insikt som gradvis vunnit insteg i forskningen är nödvändigheten att problematisera vissa tidigare antaganden om till exempel handskriftsprovenienser. Det står alltmer klart att böcker skrevs på fler platser än i klostrens skriptorier. Inte minst är detta tydligt för handskrifter som

Artikeln är en omarbetad version av föredraget ”Var skrevs Birgittahandskrifterna?” som författaren höll på ett Birgittaseminarium i Vadstena i september 2016. Arbetet är utfört inom ramen för projektet *Text till tiden. Medeltida texter i kontext – då och nu*, finansierat av Kungl. Vitterhetsakademien och Riksbankens Jubileumsfond. Jag vill här också tacka för de båda referenternas värdefulla kommentarer vilka i hög grad bidragit till förbättring av artikeln.

Andersson, R., Professor of Scandinavian Languages, Stockholm University. “Birgittine Manuscripts and Medieval Book Production”. *ANF* 133 (2018), s. 105–130.

Abstract: This article is an attempt to identify the scribes of four anonymous and undated manuscripts containing the Old Swedish version of the Revelations of St Birgitta of Sweden: C 61 (Uppsala University Library), A 33 and A 44 (The National Library of Sweden), and Mh 20 (Lund University Library) and by means of textual comparison formulate a hypothesis of their place of origin. It is shown that the youngest of these, C 61, was compiled from exemplars representing different versions of the Old Swedish text and that the *editio princeps* of the Latin text (Ghotan 1492) was used for comparison. One of the main hands in C 61 and the only hand in A 33 are attested in the *Registrum ecclesie lincopensis*. The scribe of A 44 and Mh 20 is identified as Lars Finvidsson, canon and *notarius publicus* in Linköping at the beginning of the fifteenth century. This suggests that these books were produced at a learned and highly literate scribal centre by professional scribes, possibly commissioned for this purpose by the abbey in Vadstena.

Keywords: Vadstena abbey, medieval manuscripts, Linköping cathedral, palaeography, Revelations of St Birgitta, compilation.

DOI: https://doi.org/10.63420/anf.v133i.27789

man antagit vara tillkomna i Vadstena kloster, som ju av hävd, och också ofta på goda grunder, betraktats som den viktigaste handskriftsproducerade miljön, åtminstone när det gäller den religiösa litteraturen. Den i och för sig inte helt nya, men nu betydligt mer väldokumenterade, insikten att huvudhandskriften till Birgittas uppenbarelser Cod. Holm. A 5a tillkommit på uppdrag av en sekulär beställare och skrivits av en professionell skrivare som även kopierade lagböcker och skrev diplom, ledde för något decennium sedan Per-Axel Wiktorsson till följande lägesbeskrivning (Wiktorsson 2004: 307):

> Det i det föregående förda resonemanget medför misstanken om vissa ändringar, då det gäller synen på proveniensen för svenska medeltida handskrifter i allmänhet. Det kan fortsättningsvis knappast hävdas att de i den utsträckning som hittills har antytts skulle ha tillkommit i Vadstena kloster eller över huvud taget i klostermiljö. Snarare hör många av dem hemma i olika adliga sammanhang. Därmed öppnas ett vidsträckt forskningsfält, där det gäller att söka hänföra fornsvenska handskrifter till olika adliga miljöer eller familjer.

Hur är det då med övriga Birgittahandskrifter? Var det inte främst i Vadstena som man kopierade och gav spridning åt ordensgrunderskans skrifter? Det är detta denna artikel skall handla om.[1] Ett par av handskrifterna har en tämligen väldokumenterad och säker Vadstenaproveniens. Det gäller till exempel den stora präntade men ofullständigt bevarade A 5b (KB) och den tidiga A 110 (KB) vilken dock endast innehåller ett fåtal uppenbarelser. Det finns också fragment som man vet har åtminstone tillhört klosterbiblioteket genom att de har detta biblioteks lätt igenkännliga treställiga signum, till exempel C 835a och C 835b (UUB) eller A 22a (KB). En sekulär proveniens har förutom för den redan nämnda A 5a och avskriften av denna E 8801 (RA) även kunnat beläggas för den birgittinnorska E 8902. Helt ny forskning har gjort det mycket sannolikt att handskriften skrevs på uppdrag av biskopen i Bergen och sedermera ärkebiskopen i Nidaros Aslak Bolt (Adams 2016: 39–41). Men så finns det andra handskrifter, och till och med några av de största och viktigaste, där vi egentligen inte vet alls, men där man mer eller mindre tycks ha utgått från att de är Vadstenaprodukter. Fyra sådana kommer att studeras lite noggrannare i artikeln.

Utifrån ett resonemang om skiktningen i uppenbarelsernas texttradition presenteras inledningsvis en hypotes om tillkomstplatsen för C 61 (UUB), vilken sedan prövas mot handskrifterna A 44 (KB), Mh 20 (LUB)

[1] Jag kommer dock inte att diskutera handskrifterna till den latinska texttraditionen.

och A 33 (KB). Man skulle kunna säga att resultaten både styrker och problematiserar tidigare antaganden om Vadstenaproveniens. De professionella skrivare med kopplingar till Linköpings domkyrka som identifierats arbetar mycket nära och förmodligen i regelbunden kontakt med klostret. Men handskrifterna skrivs inte i själva klosteranläggningen och skrivarna är heller inte själva birgittinbröder.

Cod. Ups. C 61

En av de centrala och mest diskuterade handskrifterna inom Birgittafilologin är C 61 i Uppsala universitetsbibliotek. Anledningen till detta intresse är att den delvis återger en text som ligger nära den ursprungliga återöversättningen från latinet, trots att den är en av de yngsta handskrifterna (Wollin 1992). Den ger själv inga upplysningar om var eller när den är skriven,[2] men den brukar dateras till 1500-talets början eller mitt. När det gäller tillkomstorten skriver Inger Lindell: ”Inget antyder att handskriften skulle ha producerats någon annanstans [än Vadstena kloster]” (Lindell 2000: 24). Jonas Carlquist problematiserar dock detta: ”Det är således svårt att med säkerhet föra C 61 till systrakonventet i Vadstena; men det är heller inte uppenbart att hela C 61 måste ha varit avsedd för bruk utanför klostret” (Carlquist 2007: 375). Den tydliga kopplingen till en förment ursprungligare text är väl belagd för handskriftens versioner av Bok 5 och 7 genom de grundliga undersökningarna av Bridget Morris och Inger Lindell (Morris 1991; Lindell 2000). På grundval av preliminära undersökningar av Jostein Gussgard har nu definitivt i den nya Birgittautgåvan visats att detta förhållande inte råder för Bok 3, där texten i stället ansluter sig till den överarbetade och mindre latiniserande språkgestalt som kännetecknar flera andra handskrifter (Gussgard 1961: 23–28; Andersson 2017: 14–18). Förhållandet kan förefalla sekundärt i relation till huvudfrågan om handskriftens proveniens men har ändå intresse i just det avseendet. För att förstå detta måste vi ta en titt på handskriftens mest väsentliga innehåll.

pag. 1–85. Birgittas uppenbarelser Bok 3, föregås av ett register till Bok 3 fol. a–b
pag. 86–114. Birgitta-vita
pag. 115–128. Utläggning av dekalogen
pag. 130–133. Mirakel om Birgitta

[2] För uppgifter om senare ägare se Morris 1991: 4–6.

pag. 134–136. Tomma, en del spridda anteckningar från senare tid
pag. 137–298. Birgittas uppenbarelser Bok 4 (till och med kap. 71)
pag. 299–536. Birgittas uppenbarelser Bok 8
pag. 537–538. Tomma
pag. 539–639. Birgittas uppenbarelser Bok 5
pag. 640–646. Tomma
pag. 647–650. Birgittas uppenbarelser Bok 5, forts.
pag. 650–1010. Birgittas uppenbarelser Bok 6
pag. 1011–1014. Tomma
pag. 1015–1104. Birgittas uppenbarelser Bok 7

Från tidigare forskning om C 61 är det klart att det går en tydlig gräns mellan ett första block som innehåller Bok 3 och några andra texter och ett andra som inleds med Bok 4, alltså i skiftet pag. 136/137. Förutom textgränsen gäller denna gräns även lägg, vattenmärke och typ av linjering, vilket visats av Morris (1991: 6–7, not 7). I sitt nyss omtalade arbete uttalar sig Gussgard även om Bok 4 och 8. Hans undersökning är visserligen baserad endast på ett mindre antal textställen, men resultaten pekar ändå i en bestämd riktning, nämligen att Bok 4 i C 61 i likhet med Bok 5 och 7, och följaktligen i motsats till Bok 3, representerar den ursprungligare avfattningen. När det gäller Bok 8 når han inte några entydiga resultat men finner att vissa partier står latinet närmare än de bearbetade textversionerna. Svårigheten här är att det inte finns någon tydlig representant för den ursprungliga och obearbetade översättningen i handskriftsmaterialet (Gussgard 1961: 29–36). För Bok 4 har Gussgards hypotes om C 61:s ställning i texttraditionen tillfullo kunnat bekräftas (Andersson 2018). Relativt omfattande stickprovsundersökningar ger vid handen att detta gäller även Bok 8 och 6. Här redovisas några tydliga exempel ur Bok 6. Jämförelse görs med A 5a, för denna del av korpusen den viktigaste företrädaren för den bearbetade versionen. Det aktuella kapitlet (VI:11) finns även i Vadstenasystrarna lektiebok A 3 (KB), och har här medtagits eftersom texterna i denna har antagits representera det obearbetade skiktet (Carlquist 2007: 373; Andersson 2015: 128–129).

A 5a Sa*n*nelica sua som godh*i*r oc rætuis man seande sin
C 61 Visselegha swa som ræthwiiss man seandhe syn væn
A 3 Uisselica swa som rætwis man seande sin vin

Det enkla adjektivet ”ræthwiiss”/”rætwis” i C 61 och A 3 har i A 5a utvidgats till ”godh*i*r oc rætuis.” Latinet har här det enkla *iustus*. Vi noterar också, här dock mer som kuriosa, ordet *Visselegha*. Detta ord används nästan undantagslöst i den obearbetade fasen där andra handskrifter har ”sannelica”.

A 5a æronne som vinin skulle faa oc tho drøfdhis ha*n* aff ha*n*s pino
C 61 ærone som vænen skwldhe faa och drøffdis aff ha*n*s pyno
A 3 æro*n*ne som wenen skulle faa oc drøffdhes aff hans pino

De för den språkbearbetade texten så typiska tilläggen av diverse förklarande eller modifierande småord (här *tho* och *han*) saknas i C 61 och A 3.

A 5a Stenane syndir brusto grafvana opfyltos
C 61 stenana swndh*i*r brwsto graffwane oplethos
A 3 stenane swndh*e*r brwsto graffwana oplætos

Verbet ”oplethos/oplætos” i C 61 och A 3 återger den ursprungliga översättningen (jfr latinets *et sepulchra aperiebantur*), medan uttrycket förvanskats i den senare utvecklingen.
Likaså några exempel ur VI:55.

A 5a komo saman æpt*ir* hionalax ræt
C 61 ko*m*mo sa*m*man hyonelaghlika
A 3 ko*m*mo sama*n* hionalaglika

Adverbet ”hyonelaghlika”/”hionalaglika” i C 61 och A 3 återgår direkt på latinets *matrimonialiter*, men ansågs troligen för osvenskt av den som reviderade texten och ersattes därför med ”æptir hionalax ræt”.[3]

A 5a naturlico laghin hiøllos ok gømdos ok foregingo sc*ri*fwadho
C 61 nat*u*rlegha laghen gik før sc*ri*ffwadhe
A 3 naturlika lagit gik fore scriffuado

Här ser vi ett typiskt exempel på utvidgning. Latinets *precessit* översätts direkt till ”gik før”/”gik fore” men utvidgas till ”hiøllos ok gømdos ok foregingo”. Ytterligare ett exempel på utvidgning med synonym:

A 5a skulle skællica lius oc oppinbar vardha
C 61 skwlde skærlika lyws wardha
A 3 skulde skærlika liws wardha

Från Bok 8, där vi dock inte har någon text som säkert kan hänföras till den ursprungliga översättningen, kan anföras några exempel ur kap. 17:

A 5a gifwe ho*n*om ey naka*n* jnga*n*g j sit rike
C 61 vinskap Inledande han i sith riike

Participformen ”Inledande” i C 61 motsvarar *Introducendo* i latinet men uttrycks på annat sätt i A 5a.

A 5a konu*n*gin letar ok astu*n*dar ræffs hiælp
C 61 konu*n*gin leethar ræffz hielp

[3] Förutom på dessa två ställen förekommer ordet endast i uppteckningen av *Sermo angelicus* i Vadstenahandskriften A 110. Se Söderwall 1884–1973: *hionalaghlika*.

Latinets *querit* översätts först ”leethar” vilket dock utvidgas till ”letar ok astundar” i den bearbetade versionen.

A 5a ha*n* dræpe*r* alla sama*n*
C 61 ha*n* dræpe*r* thom alla

En liknande typisk utvidgning där ”alla” blir ”alla saman”.

Skälet till att dessa exempel redovisats så pass utförligt är att vi därmed nu med säkerhet kan säga att C 61 är sammanställd utifrån (minst) två olika förlagor som representerar två olika bearbetningsfaser. Den första delen, fram till pag. 136, ansluter sig till den bearbetade översättningen; den andra som i stället så långt saken låter sig undersökas ligger närmare den ursprungliga översättningen börjar på pag. 137 och omfattar resten av handskriften.

Många har påpekat att handskriften hopfogats på 1600-talet av från början åtskilda delar. Det finns således skäl att anta att hela den avslutande delen pag. 539–1104 tillfogats volymen på ett senare stadium (Carlquist 2007: 374), men när det gäller de här främst aktuella delarna, omfattande Bok 3 och 4, finns det paleografiska skäl som talar för att de hört ihop redan från tiden då handskriften skrevs.[4] Om det nämligen kan visas att samma skrivare varit verksam på ömse sidor om det kritiska sidskiftet betyder det att handskriften är tillkommen i en miljö där olika textversioner av uppenbarelserna fanns tillgängliga eller kunde anskaffas med kort varsel.

Klemming menar att det är tre skrivare i C 61, enligt följande (BU 5: 156):

Hand 1: pag. 1–298, 305–354, 415–422, 425–428, 431–438, 441–444, 447–450, 453–472, 477–516, 531–534.
Hand 2[5]: pag. 299–304, 355–414, 423–424, 429–430, 439–440, 445–446, 451–452, 473–476, 517–530 och 535–536.
Hand 3: pag. 539–1104.

Klemming antar följaktligen att det är samma skrivare på bägge sidor om det aktuella sidskiftet. Gussgard vill inte uttala sig säkert om antalet skrivarhänder ”uten en nøyaktig undersøkelse av codex”, men menar att det inte kan uteslutas (”urimeligt er det ikke”) att det är samma skrivare i avsnittet pag. 137–298 som i den föregående avskriften av Bok 3 (Gussgard 1961: 23). Som nämnts resonerar Morris (1991) om den kodikolo-

[4] Endast knappt hälften återstår av Bok 4 som slutar på pag. 298 vid kapitel 71 i samband med läggräns. På grund av handskriftens hårda bindning torde det vara svårt att avgöra om det saknas lägg efter pag. 298 eller om man bundit in en ofullständig avskrift.

[5] Klemming skriver att hand 2 skrivit allt som inte hand 1 skrivit fram till att hand 3 tar vid, men räknar inte själv upp dessa sidnummer.

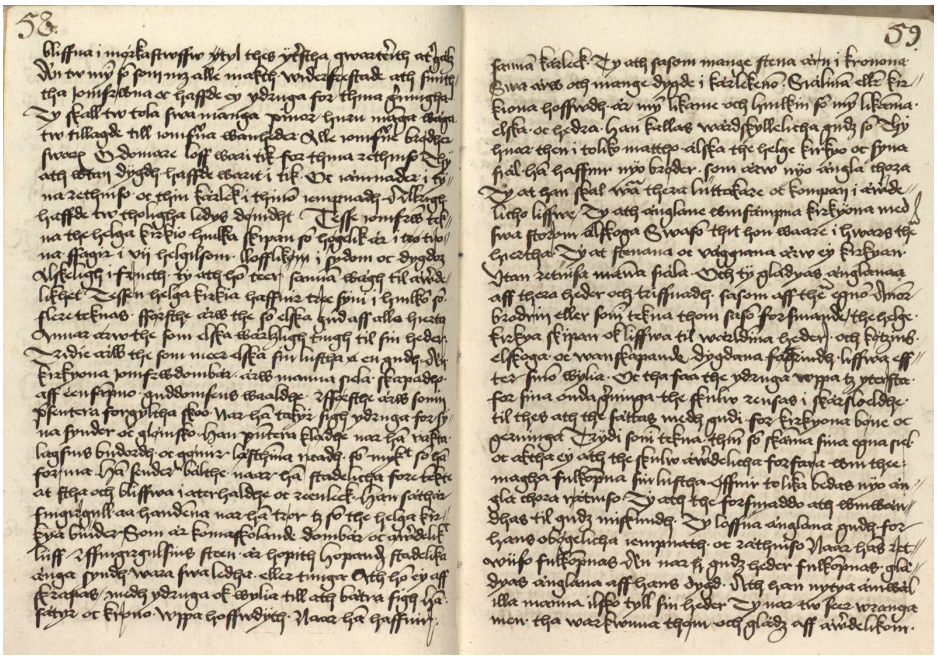

Bild 1. C 61 (UUB), pag. 58–59. Foto Uppsala universitetsbibliotek.

giska gränsen i skiftet pag. 136/137 men diskuterar skrivarhanden explicit endast för Bok 5. Lindell (2000) ansluter sig till Gussgards försiktigt formulerade ståndpunkt, medan MHUU endast anger att ett flertal händer förekommer i handskriften (Lindell 2000: 25; MHUU 2: 31).

Det finns således i tidigare forskning stöd för att det är samma skrivare i de två blocken, även om ingen uttryckt sig lika förbehållslöst som Klemming. En undersökning baserad på de åtta grafem som Per-Axel Wiktorsson använder sig av i sitt flerbandsverk *Sveriges medeltida skrivare* ger ytterligare stöd.[6] För exempel på de aktuella formerna hänvisas till *Bild 1* som återger ett uppslag från Bok 3 (pag. 58–59) och *Bild 2* som återger ett uppslag från Bok 4 (pag. 138–139). Minst två exempel ges från vartdera uppslaget; samtliga åtta grafem behandlas.

g: I bägge fallen går huvudstapeln ned åt vänster och så tillbaka upp mot eller till bokstavskroppen. Se pag. 59, rad 19 och 28; pag. 138, rad 3

[6] Se avsnittet ”Register över bokstavstyper”, Wiktorsson 2015, del IV: 136–158. För alla i artikeln behandlade handskrifter har sökningar även för aktuella tidsperioder gjorts i det digitaliserade brevmaterialet. Se Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven (SDHK).

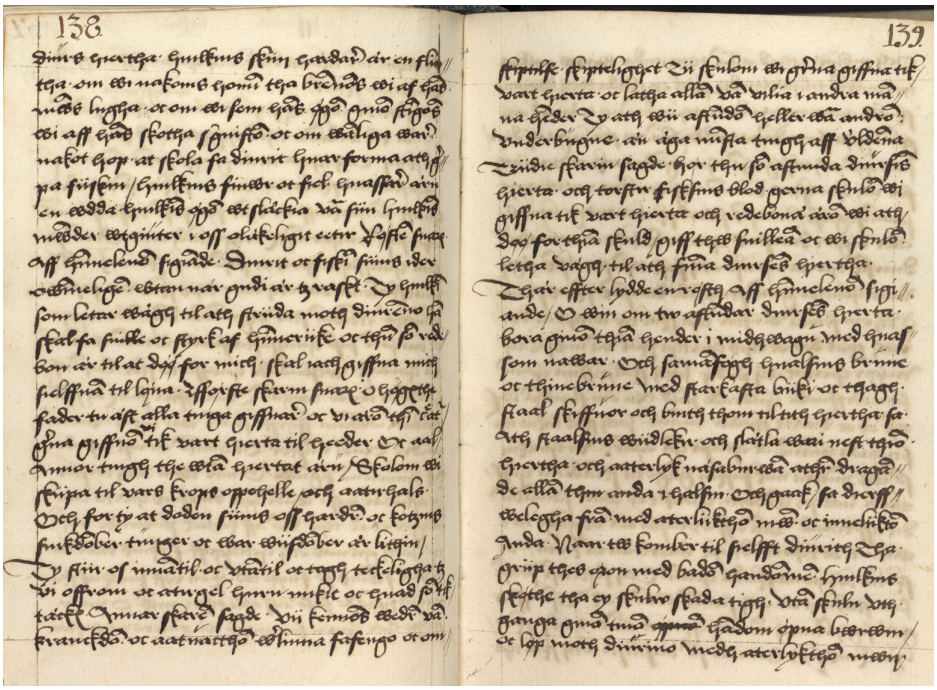

Bild 2. C 61 (UUB), pag. 138–139. Foto Uppsala universitetsbibliotek.

(4 stycken). ***w***: Utformas i bägge med öglor på båda staplarna. Se pag. 58, rad 5 och 6; pag. 138, rad 7 (2 stycken). ***æ***: Utformas i bägge partierna med ett diakritiskt tecken i form av ett ”komma” ovanför till höger om bokstavskroppen. Se pag. 58, rad 7 och 10; pag. 138, rad 7 och 10. ***ø***: Utformas med en lång linje som tangerar eller till och med ligger till höger om bokstavskroppen och fortsätter under raden. Se pag 58, rad 1 och 9; pag. 138, rad 8; 139, rad 5. ***y***: Utformas i bägge med en lång rak huvudstapel åt vänster. Se pag. 58, rad 1 (3 stycken); pag. 139, rad 3 och 10. **Slut-*n***: I bägge stannar bistapeln på raden. Se pag. 59, rad 4 och 11; pag. 138, rad 7 (2 stycken). ***k***: Huvudstapeln går i bägge partierna svagt åt höger under raden och upptill åt höger i en båge. Se pag. 59, rad 4 (2 stycken); pag. 138, rad 23 (3 stycken). ***h***: Bistapeln är rak och fortsätter under raden. Se pag. 59, rad 5 (4 stycken); pag. 139, rad 3 (3 stycken).

För några av dessa bokstavstyper finns en viss variation mellan olika utföranden i det förra partiet som vid en första anblick tycks tala emot likheten, men som vid en närmare granskning visar sig återfinnas även i det senare partiet. Det finns således på pag. 58–59 några exempel där sta-

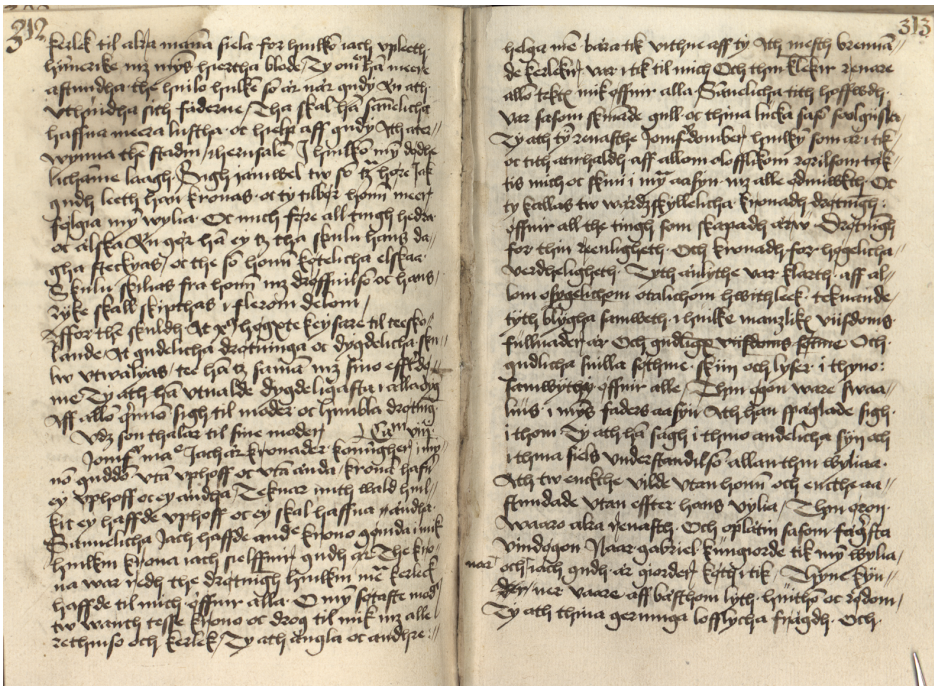

Bild 3. C 61 (UUB), pag. 312–313. Foto Uppsala universitetsbibliotek.

peln i *g* inte går ända upp mot bokstavskroppen utan slutar ungefär halvvägs dit. Sådan variation finns dock även i det senare partiet (t.ex. pag. 146, rad 14 och 19). Det finns i det förra partiet exempel på att *w* har ögla endast på andra stapeln men detta förekommer även i det senare partiet (t.ex. pag. 140, rad 4 och 11). Likaså varierar *y* med och utan diakrit. Detta är mer sällsynt i det senare partiet men förekommer även där (t.ex. pag. 144, rad 13, 20 och 24; pag. 146, rad 14). När det gäller övriga grafem är *r rotunda* betydligt vanligare i det förra partiet, men det förekommer dock även sporadiskt efter pag. 137 (t.ex. pag. 143, rad 15; pag. 156, rad 16). Nasalstrecket utformas i det senare partiet oftast som en sluten eller nästan oval ögla, vilket måste betraktas som synnerligen karakteristiskt. I början av handskriften utgörs förkortningstecknet i stället av en visserligen starkt bågformad men dock aldrig sluten linje eller båge. Det finns dock även efter pag. 137 flera partier som tycks förete samma utformning av de aktuella grafemen som i handskriftens inledning, inklusive de nyss diskuterade *r rotunda* och det mer normala, bågformade nasalstrecket. Om vi exempelvis ser på pag. 313 (*Bild 3*) är likheterna

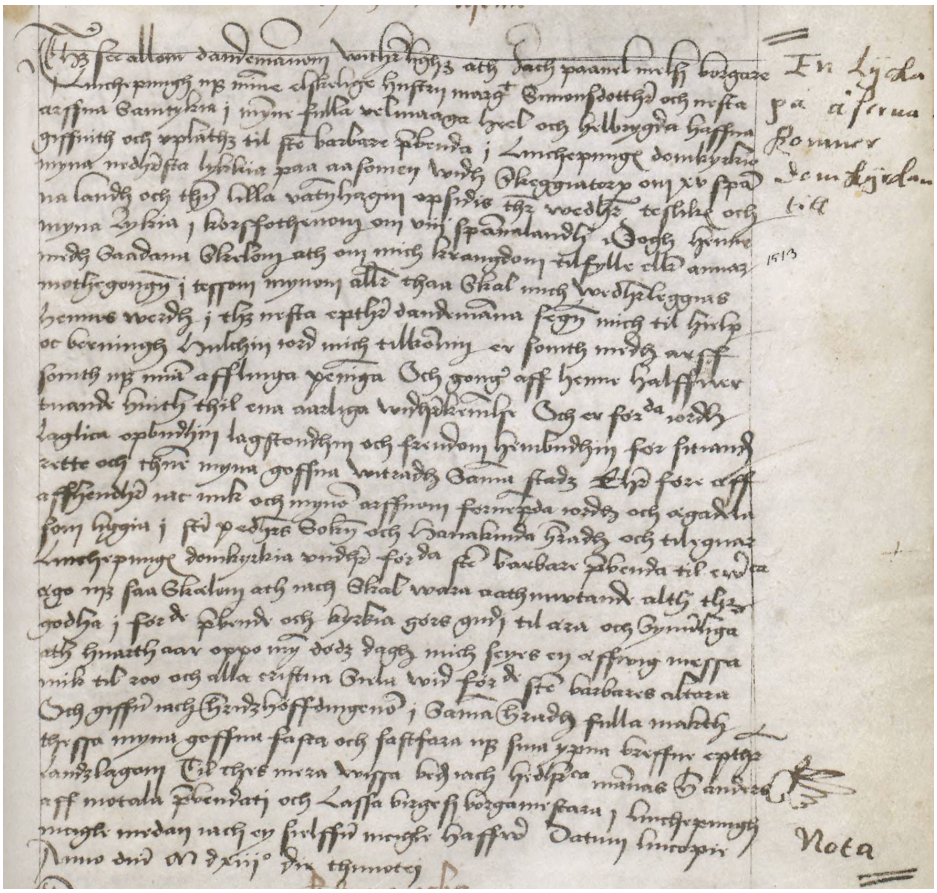

Bild 4. Registrum ecclesie lincopensis, cod. A 9 (RA), fol. 197r. Foto Riksarkivet.

slående med den skrivare som skrivit före pag. 136. Utan tvekan är det samma skrivare.

Mot bakgrund av genomgången torde det vara tämligen problemfritt att anta att det är samma skrivare som verkställt avskrifterna av Bok 3 och Bok 4, alltså text som representerar båda huvudversionerna av Birgittas uppenbarelser. Tillkomstorten för C 61 måste alltså sökas i en miljö där bägge dessa versioner antingen fanns omedelbart tillgängliga eller kunde anskaffas utan större besvär.

Linköpings domkyrkas stora men tyvärr ofullständigt bevarade kopiebok *Registrum ecclesie Lincopensis* (A 9, Riksarkivet) innehåller avskrifter av ett stort antal brev rörande kyrkans angelägenheter verkställda av

ett likaledes stort antal skrivare från slutet av 1300-talet till början av 1500-talet.[7] På fol. 197r finns en avskrift av ett brev utfärdat i Linköping 24 januari 1513 (*Bild 4*) som vid första anblick är mycket lik stilen i C 61 inklusive det särpräglade nasalstrecket. En analys på detaljnivå av den allografiska variationen av de åtta ovan anförda grafemen ger följande resultat: fyra fall talar entydigt för en identifiering (*g, æ, y, h*) och fyra talar emot eller är tvetydiga (*w, ø, -n, k*). Här ställs vi alltså inför en situation där helhetsintrycket entydigt talar för en identifiering medan analysen av allograferna ger ett mer splittrat intryck. Denna analys försvåras dessutom av att avskriften i A 9 är så kort: i ett par av fallen finns endast en enda förekomst av det aktuella grafemet. Det finns emellertid ett par gemensamma paleografiska drag som i kombination med det närmast identiska helhetsintrycket fäller avgörandet. Versalt *O* har i bägge handskrifterna en karakteristisk krok eller inbuktning upptill på bokstavskroppen (A 9, rad. 13 och 23; C 61, pag. 139, rad 13). En variant av initialt *h* är något mer ”utdragen” i horisontalled än övriga och har en huvudstapel med tydlig böjning till höger (A 9, rad. 2 och 13; C 61, pag. 139, rad 21). Att avskriften måste vara gjord efter 1513 stämmer också väl med de föreslagna dateringarna av C 61.

Cod. Holm. A 44 och Mh 20

A 44 (KB) är en av de mindre kända och definitivt en av de allra minst undersökta av de fornsvenska Birgittahandskrifterna. Den omfattar endast 66 blad och innehåller ingenting annat än en version av uppenbarelsernas åttonde bok (början och slutet felar dock). Klemming uttalar ingen hypotes om var den kan ha skrivits, men (den enda) handstilen daterar han till 1400-talets förra hälft (BU 5: 153–154). I övrigt finns endast några preliminära antaganden om textens förhållande till övriga handskrifter av Bok 8 (hänvisningar i Andersson 2014: 21–23). För ett exempel på handstilen – enligt Klemming ”utmärkt redig och prydlig” – se *Bild 5*.

En sökning i Wiktorssons register med syfte att se om någon av de där behandlade skrivarna företer samma konfiguration av allografer som A 44-skrivaren visar sig vara en svårframkomlig väg. Ett par skrivare (nr 432 och 797) som uppvisar överensstämmelse för fyra av de åtta gra-

[7] För en allmän beskrivning av Linköpingsregistret se Ståhl 2004; för en detaljerad förteckning av innehållet se Nygren 1941. A 9 kallas ibland för pergamentregistret för att skilja det från det så kallade pappersregistret (Kh 54, Linköpings Stiftsbibliotek). A 9 finns digitaliserad (se källförteckningen).

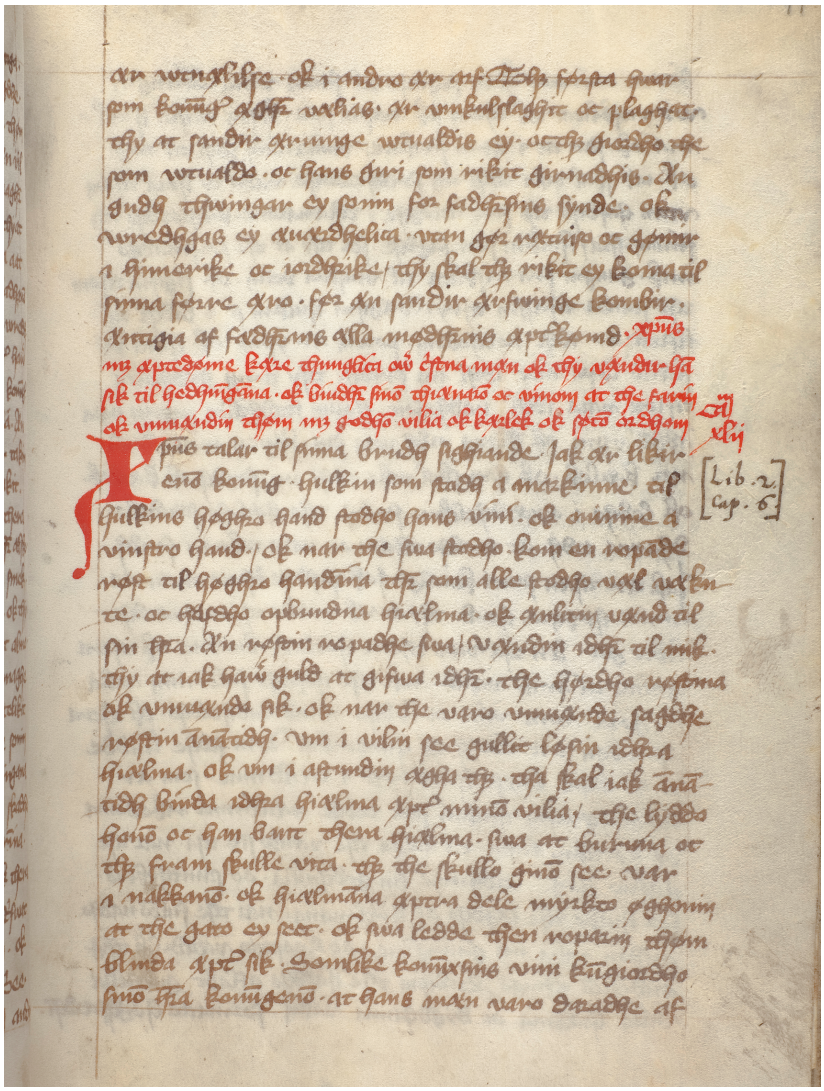

Bild 5. A 44 (KB), pag. 77. Foto Kungl. biblioteket.

femen måste efter förnyad detaljgranskning diskvalificeras. En annan skrivare däremot, nr 393, stämde inledningsvis överens på endast två punkter, men eftersom helhetsintrycket av denna stil var närmast identiskt med stilen i A 44 gjordes en förnyad analys, en analys som övertygade mig om identifieringen av de båda. Risken att hamna fel i detaljer

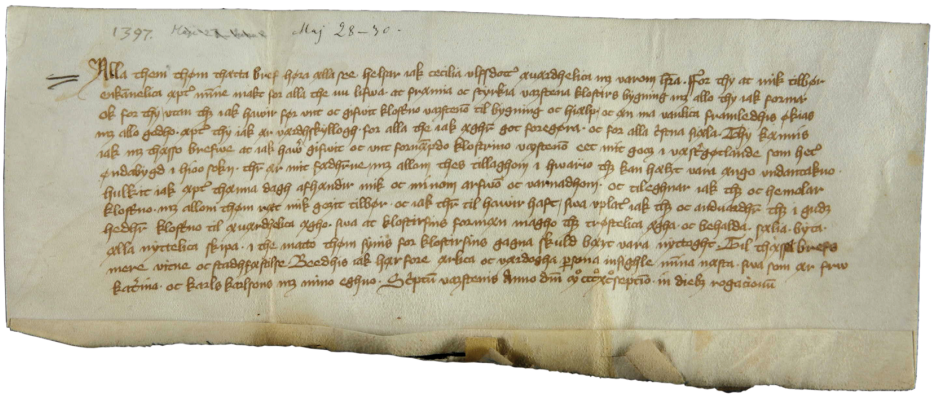

Bild 6. Orig. på perg. 28 maj 1397 Vadstena (RA, SDHK 14820). Foto Riksarkivet.

rörande utformningen av enskilda grafem beror sannolikt på att en viss grad av subjektivitet vidlåder Wiktorssons klassificering.[8] Det är ofta svårt att avgöra skillnaden mellan karakteriserande uttryck som till exempel ”avsmalnande svagt åt vänster” och ”avsmalnande i en båge åt vänster”. Wiktorssons egen beskrivning av skrivare 393 stämmer dock helt in på A 44-skrivaren, möjligen med modifikationen att strecket genom *æ* i A 44 ibland är aningen böjt (Wiktorsson 2015, del IV: 151).

Skrivare nr 393 tillhör en Lars Finvidsson, som var notarius publicus i Linköping, prebendat och kanik (1406–11) och därefter kyrkoherde i Vist (1411–21). Ytterligare en direkt koppling till Linköpingskyrkan således. Det skriftprov som publiceras i Wiktorssons arbete är ett brev utfärdat i Vadstena 28 maj 1397 (SDHK 14820, se *Bild 6*). Enligt Wiktorsson har Lars Finvidsson skrivit ett mycket stort antal brev, normalt utfärdade i Vadstena, under perioden 1397–1438. Han har också varit knuten till en av altarstiftelserna i Vadstena klosterkyrka (Schück 1959: 104).[9] Det kan vidare nämnas att Lars tillsammans med två andra notarier fick i uppdrag att ombesörja skrivarbetet i samband med vittnesförhören angående de påbörjade kanonisationsprocesserna för Ingrid av Skänninge och Nils Hermansson. Dessa förhör ägde rum i Vadstena och Linköping på våren 1417 (Heß 2008: 209). På sommaren 1436 får Lars tillsammans med en annan altarpräst, Jakob Larsson, och kyrkoherden i Hagebyhöga i

[8] Se även Peter Ståhls recension av Wiktorssons arbete (Ståhl 2016).

[9] Lars Finvidsson omnämns som altarpräst (”altarista”) till exempel i brev 4 juli 1436 (SDHK 22602). Om altarstiftelserna i klosterkyrkan se Norborg 1958: 86–108.

uppdrag att instämma abbedissan i Vadstena rörande en tvist mellan klostret och en kyrkoherde i Motala.[10]

Lars Finvidsson var alltså en professionell skrivare som anlitades för en mängd olika uppdrag och vi har sett att till dessa uppdrag även hörde att verkställa avskrifter av religiösa texter. Förutom i A 44 återfinns av allt att döma hans hand i en annan av den fornsvenska litteraturens centrala handskrifter, nämligen Medeltidshandskrifter 20 i Lunds universitetsbibliotek (Mh 20).[11] Forskningen är enig om att denna handskrift, som nu dessvärre saknar en del av de blad som innehållit Birgittatexterna,[12] är skriven av en enda skrivare och att den tillkommit i Vadstena kloster. Förutom det för klostret typiska textinnehållet visas detta av att en av texterna har instruktioner för bordsläsning i systrakonventet samt att ett par andra texter visats vara direkta förlagor för säkra Vadstenahandskrifter (Klemming 1860: V–VIII; Carlquist 2007: 208–213; Arvidsson 2017: 62–63). En detaljundersökning av Wiktorssons bokstavstyper i ett mindre parti i respektive A 44 (fol. 19v) och Mh 20 (fol. 33r, 164v) ger följande resultat.

g: utformningen är identisk i båda. ***w:*** skrivs med tre korta staplar i båda. ***æ***: i A 44 oftast med genomdraget streck genom bokstavskroppen, dock undantagsvis med komma; i Mh 20 endast genomdraget och då på identiskt samma sätt som A 44. ***ø***: identisk utformning i bägge. ***y***: identisk utformning i bägge. ***-n/-m***: i A 44 stannar bistapeln oftast på raden, endast i sällsynta fall går den rakt ned en liten bit därunder; samma växling företer Mh 20 för *-m*, medan bistapeln i *-n* synbarligen har bistaplar som stannar på raden; goda skäl för identifiering. ***k***: ögla i bägge och huvudstapel som stannar på raden, identisk utformning. ***h***: identisk utformning i bägge. Härutöver kan nämnas att bägge handskrifterna har diakritiska tecken vid *i* och *y* samt att hela skriftbilden alldeles tydligt röjer identitet. Vi kan alltså slå fast att Lars Finvidsson även skrivit Mh 20.

---

[10] Den omtalade Jakob Larsson inträdde sedermera i klostret där han kom att göra sig känd som en av de mest produktiva predikanterna; han skall också ha skrivit av en bok med Birgittas uppenbarelser (DV, notis 709).

[11] Denna handskrift finns digitaliserad och bilderna nås lätt via portalen http://www.alvin-portal.org/.

[12] Dessa texter finns dock lyckligtvis i behåll eftersom de trycktes på 1700-talet; se Lagerbring 1758: 85–108.

Cod. Holm. A 33

Den handskrift som lades till grund för Klemmings utgåva av Bok 1–3 i hans Birgittautgåva i Svenska fornskriftsällskapet A 33 (KB). Boken varken daterar eller proveniensbestämmer sig själv och inget väsentligt har framkommit som problematiserar Klemmings antagande från 1880-talet:

> Skriften är från medlet af 1400-talet /.../ Ehuru ingen antydan om bokens hemort finnes, kan utan fara för misstag Vadstena kloster som sådan uppges (BU 5: 145).

Även Jonas Carlquist noterar problemet och framför en i sammanhanget intressant tanke om att bokens funktion kan ha varit att tjäna som förlaga för beställningar:

> [A]ntingen har handskriften hört hemma i klostret och då har dess funktion snarast varit att vara förlaga för externa beställningar av Birgittas uppenbarelser, eller också bör A 33 ses som en handskrift avsedd att användas i en sekulär miljö och Klemmings hypotes måste omprövas (Carlquist 2007: 375).

Det är alldeles tydligt att det endast är en skrivare i A 33. Stilen hos denne kännetecknas bland annat av en stundtals kraftigt lutande skriftbild (se *Bild 7*). En analys utifrån Wiktorssons register ger störst korrelation för skrivare nr 256 där allografkonstellationen stämmer för fem av de åtta grafemen. För tjugo skrivare överensstämmer mönstret i endast tre fall. Nr 256 är Johan Ervastsson, nämnd som kyrkoherde i ett par sörmländska socknar på 1420- och 1430-talen. Det finns emellertid ett par särdrag som problematiserar denna identifiering: Vid *æ* och *ø* drar Johan Ervastsson strecket till höger om bokstavskroppen, medan A 33-skrivaren på ett karakteristiskt sätt drar det genom. Vidare drar kyrkoherden huvudstapeln på *g* alltid rakt till vänster, medan A 33-skrivaren i stället ofta drar den i en båge tillbaka upp mot kroppen.

I Linköpingsregistret (A 9) finns emellertid ett par tänkbara kandidater. En avskrift på fol. 116r utformar *æ* på samma sätt som A 33-skrivaren och bägge har tre korta staplar på *w*. Skriftbilden som helhet stämmer dock inte helt och bistapeln på slut-*n* och -*m* utförs på annat sätt. Större likheter finns med den skrivare som uppträder på fol. 138v, men som synbarligen inte lämnat avtryck någon annanstans i handskriften. Det är en avskrift av ett brev utfärdat i Linköping den 23 april 1409 (SDHK 17178, se *Bild 8*). Denna skrivare har samma mycket karakteristiska lutning av hela skriftbilden och det visar sig att det även finns överensstäm-

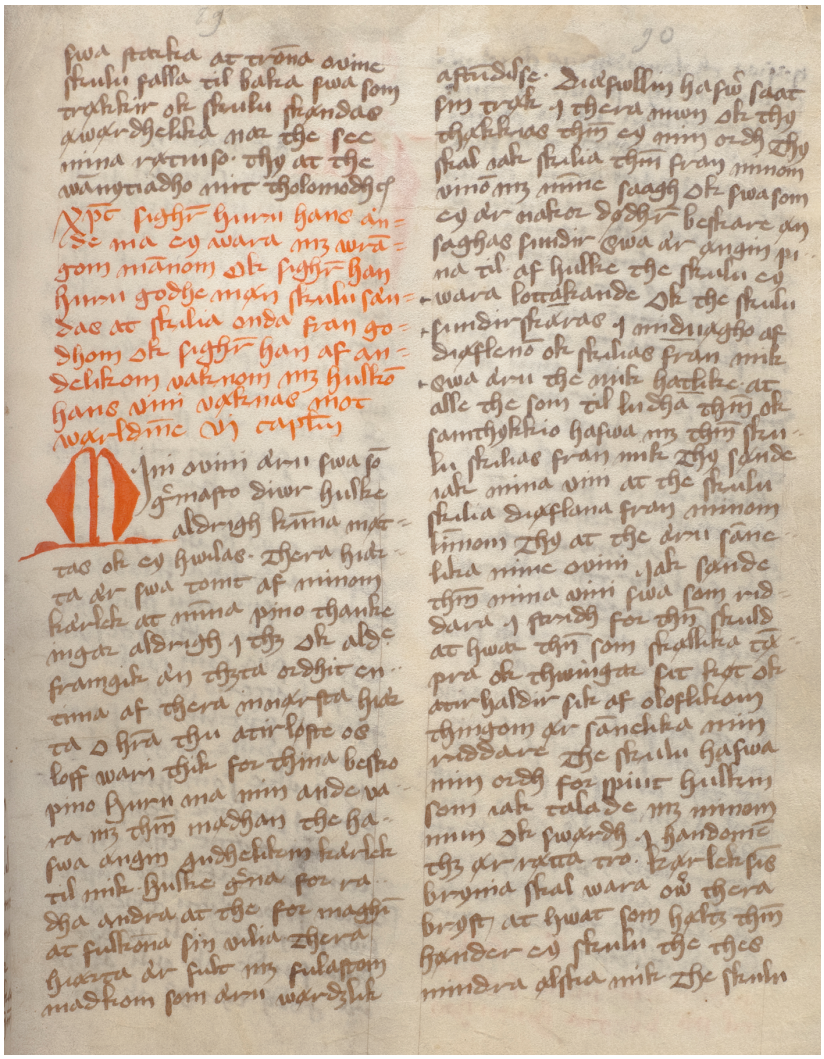

Bild 7. A 33 (KB), fol. 23r. Foto Kungl. biblioteket.

melser när det gäller utformningen av de enskilda grafemen. Utformningen av *w* stämmer perfekt; *æ* och *ø* stämmer i princip, även om den korta texten i A 9 endast har ett par enstaka exempel på den ”nedåtböjda” linjen genom bokstavskroppen som kännetecknar A 33-skrivaren; *k* stämmer fint; *h* ganska bra men A 33-skrivaren böjer ibland upp bistapeln under raden något mer, medan den i A 9 stundom går rakare ned

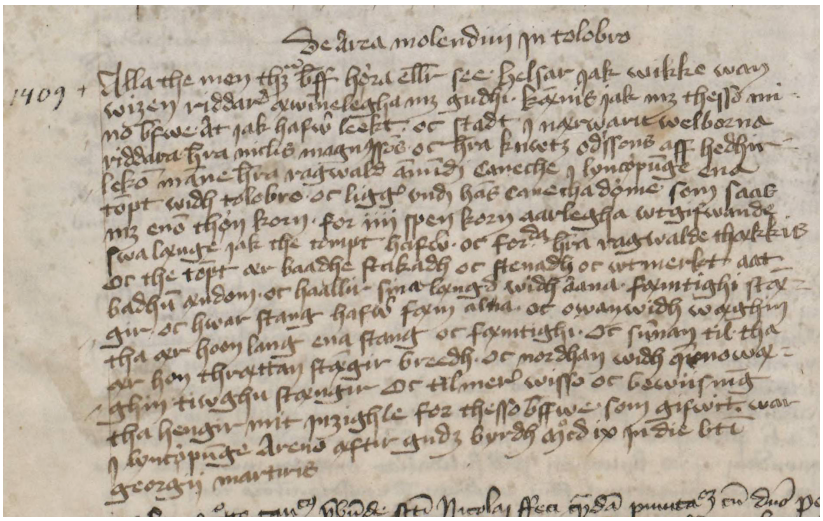

Bild 8. Registrum ecclesie lincopensis, cod. A 9 (RA), fol. 138v Foto Riksarkivet.

under raden; vid *g* drar A 9-skrivaren linjen under raden rakare till vänster än A 33, men typen är ändå densamma; slut *-n/-m* stämmer i huvudsak men A 9-skrivaren har ofta en längre bistapel under raden. Undersökningen visar att det finns några saker som talar emot men fler som talar för en identifiering. Skriftbilden som helhet (lutningen och det allmänna intrycket) stärker mig i uppfattningen att det är likheterna som överväger.

Relationen mellan C 61 och A 33

För fyra Birgittahandskrifter har vi nu lyckats belägga en antingen mycket sannolik (C 61 och A 33) eller näst intill säker (A 44 och Mh 20) koppling till Linköpings domkyrka. Mellan den aktuella delen av C 61 och A 33 finns även textuella kopplingar. Bägge innehåller förutom Bok 3 av Birgittas uppenbarelser en Birgittavita och en dekalogutläggning. C 61 därutöver ett Birgittamirakel. Detta uppmärksammades av Jostein Gussgard som framförde tanken att A 33 rent av kunde ha varit den direkta förlagan till det aktuella partiet av C 61 (Gussgard 1961: 29). En uppföljning av Gussgards förmodan visar att det till och med finns ett betydande antal gemensamma fel i dessa båda handskrifter av Bok 3 i

jämförelse med övriga handskrifter.[13] Mönstret med fel övertagna från förlagan går igen i Bok 4, där man ju dock varit hänvisad till en möjlig förlaga (A 5b) som representerar den ursprungliga textavfattningen. Kollationeringen av de aktuella handskrifterna visar att det i Bok 4 finns flera gemensamma fel i C 61 och A 5b som håller dessa tydligt samman gentemot övriga handskrifter.[14] Hur förhåller det sig då med de övriga texter som C 61 och A 33 har gemensamma, alltså budordsutläggningen och vitan? Redan Klemming antog att dekalogutläggningen i C 61 är avskriven efter A 33, en uppfattning som Samuel Henning tycks ansluta sig till (hänvisningar i Andersson 2004: 174–175). Saken är inte undersökt i detalj men stickprovsundersökningar pekar på ett mycket nära samband mellan de båda handskrifterna både för vitan och dekalogutläggningen. Först ett exempel på ett för C 61 och A 33 gemensamt fel i budordstexten.

A 33	al afgudha dyrkan som **ær** hedhna ma*n*na idhna Ok alla diæfla samsæt som **ær** trulkarla ok trolkonor ok koklara idhna
C 61	all afguda dyrkan Som **ær** hedna ma*n*na ydna Och alla dieffla samsæth Som **ær** t*rv*lkarla och t*rv*lkonor och koklara ydna
A 27	al afgudha dyrk so*m* hedne mæn idhna ok al dyæfla samsæt som trulkarlla oc trulkonor idhna
AM 787	alla afgudha dyrk so*m* hedhne mæn idhna ok all diæfla samsæt som trolkarla ok koklara idhna
A 108	all affgudha dyrk som hedhnunga plægha Hwilke som dyrka skapat thing for skaparin Her fforbyudz oc diæffla samsæt som trulkarla oc trulkonor oc koklara øwa eller idhna

Ett par av handskrifterna har en delvis avvikande lydelse, men det väsentliga i detta exempel är ordet *ær* i C 61 och A 33 som till och med förekommer två gånger men alldeles saknas i övriga handskrifter.[15]

Så ett par exempel ur vitan.

A 33	dygdha økilsom hulkins vndarlika milhetz diup fult **ær** m*edh* allom søtma vmfæ*m*pnir swa mankønit ...

[13] Utöver dem som redovisas i Andersson 2017: 15–16 kan hänvisas till utgåvan av III:18 (Andersson 2017: 88 med textkritisk not 6); III:21 (s. 98, not 25); III:23 (s. 105, not 17) och III:28 (s. 121, not 32 och s. 122, not 72).

[14] För belägg på detta se Andersson 2018, kap. Inledning till utgåvan.

[15] Om handskrifterna till budordsutläggningen och deras relationer se Andersson 2004: 173–176. Teoretiskt skulle *ær* i denna kontext kunna fungera om vi antog att det efterföljande *idhna* i stället skall tolkas som substantivet *idhna* (eller *idhn*), men även om så är fallet indikerar det stor släktskap mellan A 33 och C 61. Söderwall för också *idhna* på detta ställe utan diskussion till verbet.

C 61 dygdha økilsom Hulkins vnd*ir*licha milhetz diup fwlth **ær** medh allom søthma vmfæmpnir swa mankønith ...

A 110 dygdha økilsom hwilkens vndarlika mildhetz diup fult m*ædh* allo*m* søtma vmfæmpnir swa ma*n*kønit ...

A 5a dygdha økilsom hulkins vnd*ir*lica mildhetz diup fult m*ædh* allom søtma vmfæmnir swa mankonit ...

Även denna gång det fråga om verbet *ær*. Frasen *fult mædh allom søtma* står här attributivt till *diup*, vilket missförstås i C 61 och A 33 där det i stället skrivs in i en sats, vilket i sin tur gör att den efterföljande satsen blir subjektslös.

A 33 wakadhe hon nær alla nattina **j gudhelikom bønom** Ok nytiadhe ...

C 61 vakade ho*n* nær alla nattina **j g*u*dlichom bønom** Och nityadhe ...

A 110 wakadhe hon nær alla nattena ok nytiadhe ...

A 5a vakadhe hon nær alla nattena ok nytiadhe ...

Frasen *j gudhelikom bønom* står även omedelbart före och upprepas av misstag i C 61 och A 33.

A 33 Naar s*ancta* birg*itta* kom til laghlikin aldir wardh hon gifwin enom sniællo*m* man ok ærlikom til hionalagh **som liifdhe** j dyghelikom sidhom war the badhin ...

C 61 Nar sancta birg*itta* kom tyll laglikin allir vart ho*n* giffwin eno*m* sniello*m* man oc ærlichom til hionalagh **som liffdhe** i dygdelikom siidom waare the baden ...

A 110 Nar s*ancta* byrgitta kom til laghlikin aldir wardh hon gifwin sniældo*m* ma*n* ok ærlikom til hionalagh Ok **lifwande** i dygdha sidhu*m* waro the badhen ...

A 5a Nar s*ancta* birgitta kom til laghlikin aldir vardh ho*n* gifwen syællom man ok ærlikom til hionalagh Ok **lifwa*n*de** i dygdha sidhom varo the badhin ...

En participiell satsförkortning (*Ok lifwande*) har sannolikt ansetts för latiniserande, och skrivs därför om till en relativsats, dock utan att den som gör det upptäcker att syftningen då kommer att gälla mannen, varför hela logiken blir lidande och satsen genom bristande kongruens anakolutisk.

Det ställs oerhört höga krav för att kunna belägga en direkt förlagerelation och i detta fall finns det även argument mot en sådan hypotes (Andersson 2017: 16–17). Den frapperande släktskapen mellan C 61 och A 33 kan dock knappast förklaras på annat sätt än att de tillkommit i

samma miljö. När vi dessutom på andra grunder (paleografiska) har en tämligen välgrundad hypotes om att de båda skrivits av personer verksamma i eller vid Linköpings domkyrka, och att dessutom ytterligare två handskrifter (A 44 och Mh 20) skrivits av en person med denna koppling, stärker naturligtvis antagandena varandra. Tidigare föreslagna dateringar av de fyra handskrifterna går utmärkt väl att harmoniera med dateringarna av brevavskrifterna i A 9 och passar också in på A 44-skrivaren Lars Finvidssons hela verksamhetsperiod som professionell skrivare (1397–1438).

C 61 som kritisk utgåva?

Som framgår av det föregående har man vid tillkomsten av C 61 använt sig av flera olika förlagor och inspirationskällor. Uppenbarligen har man också löpande konsulterat Ghotantrycket från 1492. På två ställen (C 61, pag. 60, 177) anförs bokstäver i marginalen som hänför sig till den litterering av paragraferna som införts i Ghotan. Det finns fler exempel. På pag. 288 har skrivaren efter kapitel IV:68 lagt till en kommentar (”Deficit declaracio”) om att den *declaracio* som står i latintexten saknas, alltså i förlagan. På pag. 699 har i nedre marginalen tillagts en fornsvensk variant av den korta *declaracio* till VI:18 som saknas i övriga svenskspråkiga handskrifter. I IV:7 gör skrivaren ett tillägg i marginalen. På grund av bladets beskärning syns nu endast bokstäverna ”af t…” (pag. 151), men sammanhanget gör det alldeles klart att det rört sig om en stympad översättning av latinets *tua oracione*, alltå *af thinne bøn* eller liknande. Tillägget är översatt från latinet och nödvändigt för att supplera en i sammanhanget viktig fras som saknas i övriga fornsvenska handskrifter, alltså även i förlagan.[16] I IV:67 finns ett liknande tillägg direktöversatt från latinet för att råda bot på en defekt i den förmodade förlagetexten, där uttrycket saknas: ”Hurw dana the skolw varda” (pag. 284) motsvarande *quales future erunt precognite*.

C 61 är alltså tillkommen i en miljö där inte endast de båda huvudversionerna av den svenska uppenbarelsetexten fanns tillgängliga; man kunde dessutom konsultera latinet i Ghotans tryckta gestalt. Härvidlag tycks man i princip ha tillämpat ett liknande analytiskt jämförande förhållningssätt som i moderna kritiska texteditioner.

[16] Se utgåvan av IV:7, textkritisk not 81 (Andersson 2018).

Avskrifter på beställning

På paleografiska grunder har vi för dessa Birgittahandskrifter kunnat belägga kopplingar till Linköpingsregistret och Linköpings domkapitel. På sakliga och textuella grunder har vi dessutom kunnat bekräfta det vi redan känner till om ett tätt samband och talrika kontakter mellan birgittinerna i Vadstena och stiftskyrkan i Linköping. Några av de främsta personligheterna vid Linköpingskyrkan spelade en utomordentligt avgörande roll för antingen Birgitta själv eller hennes klosterstiftelse. Magister Mathias, Nils Hermansson och Johannes Hildebrandi är några av de mest namnkunniga och de var alla kaniker men exemplen kan flerfaldigas. Den störste kännaren av domkyrkans äldre historia, Herman Schück, skriver:

> Den yngsta, men under senmedeltiden vida betydligaste religiösa institutionen inom stiftet, Vadstena kloster, stod i ett särskilt förhållande till biskopen genom Birgittas föreskrift i sin ordensregel att han skulle vara 'pater et visitator'.

Och vidare:

> Vadstena klosters angelägenheter upptogo en icke ringa del av de senmedeltida biskoparnas tid och krafter (Schück 1959: 345).

Vem A 44-skrivaren Lars Finvidsson var vet vi, men tyvärr är det osäkert om vi får reda på namnen på dem som fört pennan i A 33 och C 61. Däremot kan vi bilda oss en uppfattning om i vilken krets dessa personer står att söka. Ernst Nygren har dragit fram ett dussintal skrivare som nämner sig själva i Linköpingsregistret (Nygren 1941: 119–122). Av dessa är alla kaniker, varav tre notarier och ett par ärkedjäknar. Flera av dem hade studerat vid nordtyska universitet. Det stora flertalet av skrivarna i A 9 är dock oidentifierade, något som Peter Ståhl påpekar i sin översikt:

> Det synes för övrigt vara en angelägen uppgift att få till stånd en mer systematisk undersökning av skrivarhänderna i Linköpingsregistret (Ståhl 2004: 83).

Man kan naturligtvis tänka sig olika möjligheter till att dessa skrivande klerker vid sidan av sina officiella förpliktelser också ägnade sig åt att kopiera Birgittas uppenbarelser. Kanske de gjorde det utifrån rent privata bevekelsegrunder. De ville helt enkelt ha egna exemplar av ortens berömda dotters skrifter, eller de ville kanske använda dem för undervisning av sitt tjänstefolk eller sina barn, eller i katedralskolan. Omöjligt är

inget av detta. Då vi emellertid redan har resultat från annat håll som visar att professionella skrivare anlitats för att kopiera Birgittas uppenbarelser för sekulära beställare (se ovan), är det sannolikt mer logiskt att detta gäller även här. Det finns samtida vittnesbörd om att det kunde gå till på just det sättet. Så här skrev en anonym kringresande munk omkring år 1400 då han besökte Vadstena:

> Många adelsdamer lät för egen räkning skriva av dessa uppenbarelser på modersmålet och läste och förklarade dem för sitt tjänstefolk.[17]

Var det till domkapitlet i stiftsstaden man vände sig med sådana beställningar? Säkra kan vi inte vara men mot bakgrund av vad som framkommit i denna undersökning är det i alla fall inte omöjligt. Frågan om var man i så fall rent fysiskt utförde detta skrivarbete kanske inte har direkt relevans. Det var i sin egenskap av professionella skrivare klerkerna arbetade. Om denna verksamhet var sanktionerad av stiftsledningen och skedde i större skala får vi väl anta att man arbetade i kapitelsalen där brev utfärdades och kopieböcker skrevs. På nuvarande ståndpunkt kan detta dock endast nämnas som en möjlighet. Man kan också tänka sig att avskriftsbeställningar effektuerades mer på privat basis och att skrivarna använde sig av andra lokaler än domkyrkans egna, särskilt om arbetet utfördes mot betalning. Vi vet från andra källor att det kunde gå till på detta sätt. En av handskrifterna i Vadstena klosterbibliotek (C 285, UUB) innehåller en under medeltiden populär predikosamling av augustineremiten Jordanus de Quedlinburg. Den avslutas med följande anteckningar:

> Här avslutas augustineremiten Jordanus samling av fastepredikningar. Avskriven år 1420 av Herman Grim, korpräst i Linköping, i gården hos Olof, kanik i Linköping. Halleluja! /.../ Denna bok kostade tio mark svenska penningar.[18]

Uppdraget utfördes alltså av en av korprästerna i Linköping hemma hos en av kanikerna.

Inledningsvis nämndes att vår kunskap om senmedeltidens skriftproducerande miljöer har betydande luckor. I stora drag, till exempel genom

---

[17] Multe nobiles matrone fecerunt conscribi sibi istas Reuelaciones in materna lingua et eas domesticis suis exponebant (Lincoln Cathedral Chapter Library, MS 114, fol. 23r). Om dokumentet se särskilt Sahlin 2001: 192 ff.

[18] Explicit postilla quadragesimalis per fratrem jordanum Ordinis heremitarum sancti Augustini edita. Anno Domini M cd xx, scripta per hermannum griim Choralem lincopensem Jn curia domini olaui jbidem Canonici Alleluia /.../ Jste liber constabat x mar. sueca moneta ... (MHUU 3: 285).

bevarade boksamlingar och annat, känner vi till vilka de var men mycket forskning krävs för att sådana allmänna föreställningar skall få skarpare konturer. Hur interagerade dessa miljöer? Vilka nätverk fanns? Vilka var villkoren för en kommersiell beställningsverksamhet? Att söka svar på sådana frågor är nödvändigt för att vi på sikt skall kunna teckna en mer sammanhållen bild av villkoren för textproduktion och därmed språk- och genreutveckling under yngre fornsvensk tid. Paleografiska analyser kan vara ett steg mot detta mål. Ett sekundärt syfte med denna undersökning har varit att pröva användbarheten av Wiktorssons arbete *Skrivare i den medeltida Sverige* för skrivaridentifieringar. Jag har därvid funnit att en jämförelse med de skrivarprofiler Wiktorsson upprättar, vilka baserar sig på variation i utförandet av åtta särskilt utvalda grafem, kan lämpa sig som grovt sorteringsinstrument. För att verkligen nå fram till identifieringar måste emellertid fler faktorer beaktas. Överensstämmelser när det gäller allmänna mönster (skrivarprofiler) måste kompletteras med iakttagelser om likheter i det avvikande, oavsett om det rör sig om en särpräglad skriftbild eller ett atypiskt utförande av ett visst grafem.

De nya rönen om proveniens och förlagor för C 61 tvingar oss dessutom att med nya ögon se på orsakerna till den stilistiska variationen i uppenbarelsernas fornsvenska texttradition, som man ofta menar är ett resultat av publikanpassning.[19] Undersökningen av C 61 visar att man, eftersom man använt förlagor som representerar båda textvarianterna, åtminstone i början av 1500-talet inte tänkte sig detta som den främsta orsaken. Båda dessa versioner fanns också tillgängliga i Vadstena kloster och handskrifterna kunde relativt lätt rekvireras och användas som förlagor. Den väldokumenterade arten av och allmänna tendensen i överarbetningen kan naturligtvis inte ifrågasättas, inte heller att den är medveten eller att ett par Birgittahandskrifter avsedda för export haft den reviderade texten. Men föreställningen om att förändringen är resultat av ett större språkrevideringsprogram blir allt svårare att upprätthålla (Andersson 2015: 140). I den mån vi kan generalisera utifrån denna undersökning tycks bägge versionerna ha åtnjutit samma status, både i klostrets eget bibliotek och som underlag för exportprodukter.

[19] För en sammanfattning av diskussionen se Andersson 2014:19–29.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Köpenhamn
Det Arnamagnæanske institut: AM 787 4to
Linköping
Stiftsbiblioteket: Kh 54
Lund
Lunds universitetsbibliotek (LUB): Medeltidshandskrifter nr 20
Stockholm
Kungl. biblioteket (KB): A 3, A 5a, A 5b, A 22a, A 27, A 33, A 44, A 108, A 110
Riksarkivet (RA): A 9, E 8801, E 8902
Uppsala
Uppsala universitetsbibliotek (UUB): C 61, C 285, C 835a, C 835b
Lincoln
Lincoln Cathedral Chapter Library, MS 114

Digitala resurser

Digitaliserad version av Registrum Ecclesie lincopensis A 9: https://sok.riksarkivet.se/?postid=Arkis+b8cb7fb0-9777-4290-9ebb-a4b400f5fa33&s=TARKIS08_Balder

SDHK (Svenskt Diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbreven): https://sok.riksarkivet.se/SDHK

Selskab for østnordisk filologi: https://ostnordiskfilologi.wordpress.com

Tryckta källor

Adams, J. (2016): *The Revelations of St Birgitta. A Study and Edition of the Birgittine-Norwegian Texts, Swedish National Archives, E 8902,* Brill, Leiden and Boston.

Andersson, R. (2004): ”En fornsvensk dekalogutläggnings skiftande öden”. *Arkiv för nordisk filologi* 119, s. 173–208.

Andersson, R. (2014): *Heliga Birgittas texter på fornsvenska I. Birgittas Uppenbarelser. Bok 1*, Runica et Mediævalia, Stockholm.

Andersson, R. (2015): ”Stemmatologi och textförändring”. J. Adams (utg.), *Østnordisk filologi – nu og i fremtiden*, Universitets-Jubilæets danske Samfund, Odense & København, s. 123–144.

Andersson, R. (2017): *Heliga Birgittas texter på fornsvenska III. Birgittas Uppenbarelser. Bok 3*, Runica et Mediævalia, Stockholm.

Andersson, R. (2018): *Heliga Birgittas texter på fornsvenska IV. Birgittas Uppenbarelser. Bok 4*, Runica et Mediævalia, Stockholm.

Arvidsson, M. (2017): *En handskrifts tillkomst- och brukshistoria. En närstudie av Cod. Holm. A 49 (Nådendals klosterbok)*, Svenska fornskriftsällskapet, Uppsala.

BU 5 = Klemming 1883–1884.

Carlquist, J. (2007): *Vadstenasystrarnas textvärld. Studier i systrarnas skriftbrukskompetens, lärdom och textförståelse*, Svenska fornskriftsällskapet, Uppsala.

DV = Gejrot 1996.

Gejrot, C. (1996): *Vadstenadiariet. Latinsk text med översättning och kommentar*, Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande Skandinaviens historia, Stockholm.

Gussgard, J. (1961): *To fragmenter på svensk av den hellige Birgittas skrifter*, Svenska fornskriftsällskapet, Uppsala.

Heß, C. (2008): *Heilige machen im spätmittelalterlichen Ostseeraum. Die Kanonisationsprozesse von Birgitta von Schweden, Nikolaus von Linköping und Dorothea von Montau*, Akademie Verlag, Berlin.

Klemming, G. E. (1860): *Bonaventuras betraktelser öfver Christi lefverne. Legenden om Gregorius af Armenien*, Svenska fornskriftsällskapet, Stockholm.

Klemming, G. E. (1883–1884): *Heliga Birgittas uppenbarelser V*, Svenska fornskriftsällskapet, Stockholm.

Lagerbring, S. (1758): *Samling af åtskilliga handlingar och påminnelser, som förmodeligen kunna gifwa lius i swänska historien*, band III, Lund.

Lindell, I. (2000): *Heliga Birgittas uppenbarelser bok 7 efter Cod. Ups. C 61. Diplomatarisk utgåva med kommenterande inledning*, Svenska fornskriftsällskapet, Uppsala.

MHUU = *Mittelalterliche Handschriften der Universitätsbibliothek Uppsala. Katalog über die C-Sammlung*. M. Andersson-Schmitt, H. Hallberg och M. Hedlund (utg.). Vol. 1–8, Acta Bibliothecae R. Universitatis Upsaliensis XXVI:1–8, Uppsala, 1988–1995.

Morris, B. (1991): *Book V of St. Birgitta's Uppenbarelser. Edited from MS Cod. Ups. C 61*, Svenska fornskriftsällskapet, Uppsala.

Norborg, L.-A. (1958): *Storföretaget Vadstena kloster. Studier i senmedeltida godspolitik och ekonomiförvaltning*, Lunds universitet, Lund.

Nygren, E. (1941): *Registra ecclesie lincopensis*, Linköpings biblioteks handlingar, ny serie 3, Linköping.

Sahlin, C. (2001): *Birgitta of Sweden and the Voice of Prophecy*, Boydell, Woodbridge & Rochester.

Schück, H. (1959): *Ecclesia lincopensis. Studier om Linköpingskyrkan under medeltiden och Gustav Vasa*, Stockholms universitet, Stockholm.

Ståhl, P. (2004): "Medeltida kopieböcker i Riksarkivet". *Arkiv, samhälle och forskning* 2004:1–2, s. 77–97.

Ståhl, P. (2016): [recension av Wiktorsson: Skrivare i det medeltida Sverige 2015]. *Fornvännen* 111, s. 139–141.

Söderwall, K. F. (1884–1973): *Ordbok öfver svenska medeltids-språket* 1–2 med Supplement, Svenska fornskriftsällskapet, Stockholm.

Wiktorsson, P.-A. (2004): ”Handskrifter som mötts. Spår av ett stormansbibliotek i Uppland”. O. Ferm och S. Nyström (utg.), *Bengt Jönsson (Oxenstierna) och hans värld*, Runica et Mediævalia, Stockholm, s. 283–311.
Wiktorsson, P.-A. (2015): *Skrivare i det medeltida Sverige*, I–IV, Skara stiftshistoriska sällskap, Skara.
Wollin, L. (1992): ”’Recentior, non deterior’. Tankar kring en ny fornsvensk Birgittautgåva”. *Arkiv för nordisk filologi* 107, s. 206–239.